

Крижановський С.В.
*старший викладач кафедри економічної теорії
та історії економічної думки
Одеського національного університету імені І.І. Мечникова
м. Одеса, Україна*

ІНСТИТУЦІЙНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ЇЇ ЗОВНІШНЬОЇ БЕЗПЕКИ

Серед найбільш важливих факторів, що впливають на ефективність соціально-економічної моделі, мають бути названі чинники, що призводять до того, чи іншого рівня задоволення населення якістю життя. В перелік факторів можна включити: темпи зростання населення; динаміку його міграції, як всередині країни, так і зовні; співвідношення рівня цін на товари широкого споживання та перелік послуг, починаючи з комунальних послуг (а також – медичних, освітніх, транспортних, управлінських) з рівнем доходів осіб, одержуючих заробітну платню або пенсійне забезпечення.

Треба відмітити, що за роки незалежності в Україні повільно, насамперед через чуттєву по своєму негативному впливу на стан задоволення потреб населення боротьбу кланів, сформувалася ринкова соціально-економічна система, а разом з нею – система виробництва, формуюча доходи основних класів суспільства, а саме – власників засобів виробництва та їх найманих працівників.

Окремо можна вказати на численних емігрантів з України, поїхавших за її межі задля отримання заробітку за працю на чужині, але залишивших своїх близьких на батьківщині, та відповідно, регулярно перераховуючих сюди частину своїх доходів. Щорічна сума таких надходжень перевищує 36 млрд долл США.

Усе це призвело до відносно великої досяжності матеріальних благ и навіть відпочинку за кордоном для представників нового середнього класу, питома вага якого у великих містах України становить від 20 до 30%. У всякому разі, приблизно такою є питома вага новобудов, де купують житло громадяни, приналежні до даної категорії. Одночасно відмітимо, що хоча питома вага середнього класу зросла, його доходи одержуються в умовах

значного зростання інтенсивності праці та й на протязі більшої кількості годин.

Різниця між рівнем доходу його представників та менш забезпечених категорій громадян, зайнятих на держпідприємствах, у першу чергу – бюджетних, зростає лавиноподібно. Особливо це стосується працівників сфери охорони здоров'я, вчителів середніх шкіл, педагогів вузів. А в приватній виробничій сфері – найманих працівників у СПД.

Якщо торкнутися категорії пенсіонерів, особливо «дітей війни», чорнобильців, афганців, представників інших пільгових категорій, то їхні пільги дозволяють цим громадянам отримати значної економії у сплаті комунальних послуг, та незначної – при купівлі лікарських засобів в мережі соціальних аптек, окремих продуктів харчування та нехарчових товарів у деяких супермаркетах. Значно гірші справи цих громадян з одержанням державних послуг, у першу чергу, пов'язаних із захистом їх справ в судових закладах, оформленням прав на землю в БТІ, підтвердженням їх прав на пільги шляхом надання числених довідок і таке інше, спільним задля яких є необхідність сплати. При цьому тільки мала частина сплати за послугу є офіційно встановленою. Тобто, тут йде мова про збереження старих корупційних відносин в усіх установах, куди має звертатись пересічний громадянин, але не тільки він. Тут мова йде про обмеження у наданні дозвільних документів бізнес структурам, у тому числі й СПД ФО, на проведення діяльності, запровадження нових податкових платежів, вимогу 100% реалізації отриманої експортної виручки. Виправдання діючий уряд знаходить у дійсно скрутному становищі української економіки в умовах зовнішньої агресії, яка вивела з ладу масу підприємств, інфраструктури у східних областях України, не кажучи вже про нескінчені людські втрати. Все це потребує все більшого позичання грошових коштів, призвело до суттєвого бюджетного дефіциту та призведе до кінця року до падіння економіки більш ніж на 7%. Треба мати на увазі, що постійно згадуваний бюджетний дефіцит доповнюється ще дефіцитом коштів пенсійного фонду. Однак останній витрачає кошти дуже невірноважено, в результаті чого на пенсійне забезпечення лише 13% пенсіонерів втрачається більш ніж 80% коштів, що їх збирає ПФУ (для цієї категорії пенсіонерів сума щомісячної сплати одній персоні нараховує від десятка до сотні тисяч гривень и вище). Таким чином, попри всі розмови про реформи, різниця між розміром мінімальної та максимальної пенсій продовжує перевищувати 100 разів, що є нонсенсом не тільки для України в її нинішньому становищі, але й не зустрічається в практиці економічно розвинутих демократичних держав.

Щодо бюджету України, то вражаючим є нерівномірність обох основних процесів його функціонування: як наповнення коштами, так і витрата зібраного. Що можна проілюструвати у наступних прикладах. Так, особи, що працюють за кордоном, перераховують кошти своїм близьким в Україну та повинні при цьому віддати із свого заробітку не менш ніж 15% від суми завезених грошей, а оскільки ця сума не буває менша за 10 тисяч гривень, то потрібно віддати і всі 17%. Гроші ці легко відстежуються, бо проходять у безготівковій формі по банківських рахунках, тому ніякому заниженню не

підлягають. Інша справа – експорт. Мало того, що він обкладається ПДВ по нульовій ставці для податкового зобов'язання, що нараховується на суму продаж, але експортер ще реалізує своє право на податковий кредит, повертаючи собі ПДВ, сплачений у сумі рахунку вітчизняному продавцю за матеріали. І сплачується оце з коштів бюджету. Але головне – ціни за експортними контрактами. Що б наші підприємства не продавали за кордон, воно офіційно йде до покупців по цінах, значно знижених відносно середньосвітових. Але навіть така виручка поступає на рахунки в банках на території України далеко не повністю. Вся справа у власності на активи найбільших експортерів, котра часто переоформлена на деяких власників з Кіпру й інших офшорних зон.

При цьому найбільш невідкладні витрати з бюджету (на військове оснащення та зброю) хоч і здійснюються, але з порушенням законодавчих норм, перш за все це відслідковується у відсутності конкурсного характеру держзакупу. А потім найкраще із одержанного чомусь не передається до військ, а... розпродается самими керуючими військовими структурами.

Таким чином, в Україні на протязі недовгих років незалежності склалась специфічна соціально-економічна модель паразитарної експлуатації широких народних мас, здійснена держапаратниками у тісному зв'язку з олігархами. Навіть дві вже здійснені народними масами демократичні революції не призвели до люстрації держчиновників, не виконали завдань роздержавлення, що мало надати свободи малому та середньому бізнесу за рахунок обмеження держрегулювання, навпаки, був зрощений (і нікуди не подівся) управлінський монстр, ведучий Україну до соціально-економічного занепаду, що провокує внутрішніх сепаратистів та зовнішнього ворожого сусіда до діяльності, метою якої є позбавлення України від незалежності.

Державі, що повернулася до реформ, а тільки ефективно їх виконання у стислі строки може позбавити Україну від загрози зовнішньої і внутрішньої, потрібно швидко зняти ще існуючу нині зарегульованість суб'єктів малого та середнього бізнесу, освітніх інститутів, закладів науки та охорони здоров'я, необхідно позбавитися від цілого ряду міністерств та відомств, а не просто замінити чиновників в оцих структурах, хоча починати прийдеться саме з останнього. Структура ж економіки, в довгостроковій перспективі націлена на самоорганізацію, в короткостроковій – пройде процес реструктуризації, в котрому на перших кроках прийме участь поновлений держапарат. Основним напрямом такої реструктуризації повинне стати залучення інвестицій, в першу чергу, звісно, іноземних, що вже мало місце у економічній історії незалежної України, однак в інтересах зароджуючогося вітчизняного олігархата було відкинуто.

Причому інвестиції слід залучати зовсім не тільки у традиційно виробляючі галузі, але виходячи з сучасних глобальних тенденцій, в науку та освіту. При цьому наука повинна базуватися на широкому використанні грантів, а освіта – поставляти науці підготовлені кадри. Освітні послуги студентам повинні надаватися вишами без сплати при умові заключення двох договорів: про післянавчальну роботу теперешнього абітурієнта в наукових

підрозділах, а також – про сплату науковим підрозділом вузу навчання його майбутнього працівника.

Кошти для інвестицій потрібно шукати і в бюджеті, дохідна та витратна частини якого повинні бути переорієнтовані. Так, забезпечення доходів повинно бути перенесено на оподаткування накопиченої власності, що знаходиться у руках фізичних осіб, причому мати прогресивний характер. ПДВ та податок на прибуток мають бути замінені більш прогресивним податком із ставкою в 4-5 разів меншою, ніж зараз ПДВ. Мова йде про податок з обороту, або інакше – про податок з продажу. Витратна частина бюджету повинна вирішувати питання інвестування, у тому числі – до інфраструктури. Місце теперішніх органів держрегулювання та управління, фінансуємих з бюджету, повинні зайняти комітети, укомплектовані кадрами, обираємими суспільством, на час вирішення завдань, що їх висуває суспільство, та під гранти на вирішення оцих завдань, що формуються не з податків, а з добровільних внесків спроможних на це громадян.

Література:

1. Соціально-економічне становище України за січень-липень 2014 року. Урядовий кур'єр, № 161 від 04.09.2014 р., с. 6.
2. Про призначення грантів Президента України молодим діячам у галузі кінематографії для створення і реалізації творчих проектів. Розпорядження президента України від 23.08.2014 № 997/2014-рп. Урядовий кур'єр, № 155 від 27.08.2014 р., с. 9.
3. У нас ніхто не боїться покарання за невиплату зарплати. Мосіна А.-Начальник відділення Національної служби посередництва і примирення в Луганській області. Урядовий кур'єр, № 222 від 30.11.2013 р., с. 8.
4. Депутатские пенсии в 15 раз больше, чем учительские. Вечерняя Одесса, № 123 от 20.08.2013.
5. Украина сравнялась с Европой по ценам на жизнь. Вечерняя Одесса, № 149 от 06.10.2011.
6. В Украине самые высокие пенсии! Вечерняя Одесса, № 169-170 от 13.11.2010.
7. Украинские «заробитчане» ежегодно отправляют на родину \$21,3 миллиардов. – gazeta.ua/ru/articles/celebrities/.../159346.
8. Украинские заробитчане перевели из России более миллиарда долларов. – sensor.net.ua/news/255047.
9. Россия пригрозила миллиону украинских заробитчан 4 годами тюрьмы. – sensor.net.ua/news/245521.